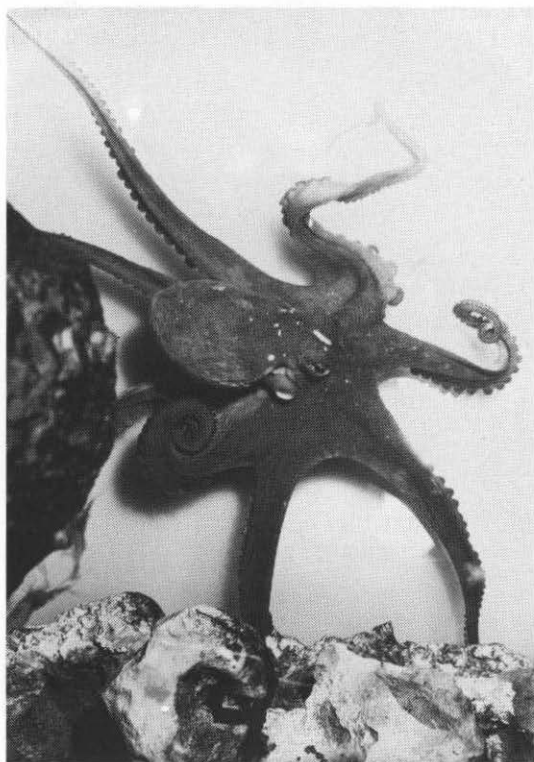




Ottearmet blæksprutte. BIOFOTO/Arthur Christiansen.

det blev benyttet til polering (2). Man kunne rense skoletavlen med de bløde krageoste (SVJylland; 3). Sælges nu til burfugle som sepiaskaller og »falsk merskum«, der giver dem kalk og skærper næbbet.

Ved vestkysten kunne der samles hele kurvfulde af *hvalskæl*, de blev indgivet sygt kvæg og kalve for diarré (4); får og undertiden børn med diarré fik det bløde og sprøde i skallerne kogt i mælk (Harboøre o. 1870; 5).

På Færøerne brankede man skallens tykke ende, et pulver skrabet deraf blev drysset i sår (6).

LITTERATUR: (1) 651 160; (2) 756 3,1915,492; 474 11,674; (3) 160 1906/23: 2708; (4) 693b 5.3, 1769,750; 489 18 (o. 1850); 56f41; (5) 858 30; (6) 717 20.

POESI

Blæksprutten er hovedsagelig arketypisk · på grund af sine fangarme, · men også på grund af sit næb og sit blæk · og den helt utrolige · kombination af disse · tre ting betragtes den som noget af et uhyre. · · Den lever i mørke, uhyggelige huler · dybt nede i vandet · hvor den laver sit blæk af

døde sømænds sjæle · omklammer, siger man, svømmere med sine fangarme · og trækker dem med sig ned i dybet · for at fortære dem.

Men ser man bort fra dens rolle som uhyre · er blæksprutten i virkeligheden det vidunderligste · af alle vidunderlige dyr. · Og når jeg nu tillader mig at sammenligne · dig med en blæksprutte · forekommer det mig at være det smukkeste · jeg overhovedet kan sige · såvel om dig som om blæksprutter af enhver art.

Den er mere kvindelig end nogen kvinde · og dens øjne er langt blidere · og mere sørgmodige · end øjnene på nogen gud eller profet · jeg nogensinde har set. · · Blæksprutten er skønhed, ynde · og kvindelighed · blidhed og sørgmodighed · legemliggjort. · · Blæksprutten er den sidste havfrue Henrik Nordbrandt, Ode til blæksprutten (1).

Gridskhedens kvælende · blækspruttearme Noemi Eskul-Jensen (2).

LITTERATUR: (1) 634 9-11; (2) 201 61.

Søpindsvin, *Echinoidea*

Den kugle- til ægformede krop er omgivet af piggede kalkplader arrangeret i rækker fra munden på dyrets flade underside op til et topfelt. Ca. 10 danske arter, mest alm. er TANG- eller SØBORRE, *Psammechinus miliaris*. De forstenede søpindsvin stammer fra kridttiden.

– Danmarks Dyreverden 3, 293-303.

Søpindsvin 1763ff (1), *pilsvin* Peder Syv 1688: pilsvin og pindsvin sankes ej gerne, det første i vandet, det andet på landet (2); *pindsvin* 1769 (3); *pindøsters*, *strandpomerans* og *strandæble* o. 1700 (4), *søæble* o. 1700-1804 (5), *havæble* o. 1700 (6), *søæg* 1840, *sømus* 1879ff (7).

Igelkær 1763-1850 (8), igel = (tysk) pindsvin, efterleddet fra norsk kjerr 'kar'; *gris* Lønstrup Vendsyssel (9).

Borre, *burre* Mors, Vendsyssel (10), *søburre* 1893ff, NJylland, Samsø, NSjælland (Gilleleje), VSjælland (11), *strandburre* Ll. Lyngby, det piggede dyr sammenlignet med kurvplantens frugtstand jf. *burremand* Vendsyssel (12), *tangborre*. *Hvenbofitte* (= vulva) Vedbæk (13) sml. søanemone s. 15.

Færøerne: *igulker*; Grønland: *ekkusak*, *erkussak*.

LITTERATUR: (1) 693b 1,600; (2) 831 1688,348; (3) 693b 5.2,1020; (4) 434 3,480 og 4,158f; (5) 434 3,748; 693b 1,600; 439b 308; (6) 434 2,176f; (7) 659 23,398; (8) 693b 1,600; 659 9,67f; (9) 202c 1,266; (10) 423; 56f 62 (Limfjordsfiskere); (11) 212c 3,732 (Agger, Samsø), 743 (Thy); 423; 388; (12) 202c 1,125; (13) 388.

FORSTENET SØPINDSVIN, ECHINIT

Hvor årstal ikke anføres er navn og dertil knyttet tro optegnet o. 1870-80 (1).

Spadej 1655, *spadeje*, *spådejesten*, *spudesten*, *se-padeje*-, *bodejesten* o. 1700 (2), *sebedeje*-, *spadeje*-, *spådeje*-, *spådejesten* etc., *spodæ*, *spode* Jylland, Fyn; *bodeje* 'tjenestepige (især malkepi-ge)' (3), *spådeje* 'spåkone', omtydningen til forledet *sebedeje* skyldes Markus-evangeliet 3,17 (sml. Lukas 9,54), hvor Jesus giver Zebedeus' sønner Jakob og Johannes navnet »tordensønnerne« (4).

Tordensten Jylland, NVFyn; når man efter lyn hørte en skrattende lyd var det denne sten, som glødende faldt ned fra himlen og evt. tændte ild (Vonsild); med stenen på kroppen blev man ikke ramt af lyn, eller de slog ikke ned i huset; man havde i mange hjem en *tordensten* liggende et sted, hvor ingen kom, hvor »ingen kan sætte sine fødder« (Fur 1908), f.eks. i et chatol eller en dragkiste, så var huset værnet mod lynild (5); når stenen »svedte« (blev våd) var et tordenvejr nært forestående og børnene måtte ikke forlade hjemmet (Abild Sønderjylland). Man troede også, at de smukke sten med stjernemønster faldt ned som (og de blev derfor kaldt) *stjernes kud* Langeland, Køgeegnen (6), *stjerner* Falster o. 1850ff, Bogø o. 1880 (7).

Smørdeje(-sten) 1624ff, *smørlykke* Jylland, NSjælland, *smørsten* Fyn, VSjælland, *smørdier* SFyn, *smørdue* og *smørhøne* Odsherred (8). Under afhøringen af en »troldkvinde« i Køge 1624 forklarede hun, at man skulle bruge en *smørdeje* når man kærkede for at »nyttin ikke skulle tages

fra dem« (9); den blev lagt i kærnen hvis fløden ikke gav smør, for at sikre den mod forhekselse (1860ff; Jylland, Odsherred; 10). På gårdene lagde man et forstenet søpindsvin på hylden mellem fadene med mælk, så var den værnet mod trolddom og mælken satte hurtigere og bedre fløde (11); stenen hindrede at mælk og fløde blev sur i tordenvejr (Jylland), med den i huset fik man altid godt smør, navnet *smørdue* fordi den druede (drøjede) på smørret (Odsherred; 12); *mælkesten* 1700-t (12a).

Marmor(s)ko o. 1820ff, *marrimusko*, *marmesko*, *marko*, *marmorshøne*, *marresten* – alle Vendsyssel (13), forledet sandsynligvis 'Marie moders' og navnene da overført fra mariehønen (s. 119) på grund af den hvælvede stens lighed med billens form.

Paradissten og *paradisko* VJylland, i det nordvestlige Jylland, Thy og Vendsyssel forvansket eller omtydnet til *parris*-, *parri*-, *palle*-, *palli*-, *parre*-, *parrings*-, *padde*-, *padderokkesten* (14).

Kæmpeknep Sønderjylland, Thy, man mente at forsvundne kæmper brugte disse sten som knapper jf. *Sankt Peders kjoleknep* NSjælland.

Jødesten o. 1700ff, forekommer talrigt i Palæstina (15); *balderovsten* Vardeegnen, *runesten* og *rognsten* SVJylland.

Det betød lykke at finde en *paradisko* (Vendsyssel), med en *spådejesten* på sig fandt man bortkomne ting (Frijsenborg); hvis man med tænderne kunne bide stenen over, lå der en kostbar perle i den. Anbragt i spisekammeret holdt den musene borte (Langeland; 16).

Echiniten fundet i grave fra bronze- og jernalderen tyder på, at de blev båret som amulet eller lagt i kisten for at sikre gravfreden (17).

Forstenede søpindsvin er legetøj for børn og bruges som stuepynt.

Når man lagde den på en varm kakkellovn begyndte den at hoppe (Sønderjylland; 18).

LITTERATUR: (1) 71 66,69-72; 436 407; 436c 165; Højskolebl. 1879,468,532,580; 464f tb. 1,57; 212c 3,75,78; 423; 388; (2) 434 1,233 og 4,48; 571 536; (3) 903 1,1793,423; (4) 603 31,1947,228; (5) 213 58-71; 837 13,1936-37,180; (6) 276 3,110; 436c 34; (7) 281c 63; 388 (Horbelev); 436c 34,165; (8) 17 54,91; 160 1904/30:336 (1883); (9) 934 10,1910,20; (10) 847c 52; 17 29,91 sml. 296 1,28; (11) 434 1,233 og 4,48; (12) 17 54 sml. 70; 160 1904/30:336 (1883); (12a) 579 M112; 26 5,272; (13) 423; 202c 3,17; (14) 423; 857 14; 202c 3,17; (15) 659 9,1016; (16) 276 3,110; (17) 213 58; (18) 837 13,1936-37,180 (Ladelund s.).

Oldtidsamulet af søpindsvin fra Bregninge, Lolland. Nationalmuseet.

